

profesijno-tehnicnoji osvity NAPN Ukrajinjy: Profesijna pedagoghika, 2019, 2(19), 11-17. Available at: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/354> Access: May 03, 2021.

28. University of Luxembourg. faculty of humanities, Education and Social Sciences 2021. Available at: <https://www.uni.lu/fhsc-en/> Access: May 03, 2021.

29. Zagona, A. L.; Kurth, J. A.; Macfarland, S. Z. Teachers' views of their preparation for inclusive education and collaboration. Teacher Education and Special Education, 2017, 40(3), 163-178. Available at: <https://doi.org/10.1177%2F0888406417692969>. Access: May 22, 2021.

Матеріал надійшов до редакції 1.10.2025 р.

УДК 37.013:376

Віталій Литовченко,

доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри психології Приватного вищого навчального закладу «Медико-Природничий Університет», член Молодіжної ради при Міністерстві охорони здоров'я України

E-mail: realvitalylytovchenko@ukr.net

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-1869-6168>

Vitalii Lytovchenko,

Doctor of Philosophy (PhD), Senior Lecturer of the Department of Psychology of the Private Higher Educational Institution «Medical and Natural Sciences University», member of the Youth Council under the Ministry of Health of Ukraine

Приватний вищий навчальний заклад «Медико-Природничий Університет», Миколаїв, Україна
проспект Богоявленський, 43-А, Миколаїв, 54018, Україна

Private Higher Educational Institution «Medical and Natural Sciences University», Mykolaiv, Ukraine
43-A Bogoyavlenskyi Avenue, Mykolaiv, 54018, Ukraine

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ
ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ НА ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ**

REGULATORY AND LEGAL BASIS FOR THE IMPLEMENTATION OF THE RIGHT OF PERSONS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS TO OBTAIN HIGHER MEDICAL EDUCATION

Анотація. На сучасному етапі для національної освіти особливо значущим є дотримання принципу рівного доступу до освітніх послуг для всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей (потреб та можливостей). Актуальними аспектами у контексті проблеми є забезпечення безбар'єрності у медичній освіті, яка має власну специфіку, високі вимоги до фахівців та відповідно певні обмеження та протипоказання. *Метою статті* є представити результати дослідження нормативних основ доступності медичної освіти для осіб з особливими освітніми потребами (ООП). Основними *методами* визначено: теоретичний аналіз публікацій, представлених у наукових виданнях, включених до наукометричних баз даних PubMed, Scopus, Web of Science, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals; аналіз нормативно-правових документів у сфері освіти; експертне опитування фахівців юридичних департаментів Закарпатської, Львівської, Одеської, Тернопільської, Хмельницької областей України для з'ясування можливостей здобуття медичної освіти особами з особливими освітніми потребами, визначення відповідних нормативних основ; узагальнення і систематизація даних; узагальнення досвіду роботи у складі Молодіжної ради при МОЗ України. Зроблено *висновок* про актуальність проблеми залучення осіб з ООП, зокрема з інвалідністю, до навчання за медичними спеціальностями. Особливо на часі розв'язання проблеми підготовки медичних працівників з числа осіб з набутою інвалідністю, зокрема після поранень та травм. В Україні створено нормативно-правову базу забезпечення права осіб з ООП (з інвалідністю) на рівний доступ до вищої освіти, зокрема у законодавстві не передбачено обмежень щодо навчання у вищих медичних закладах освіти. Медичні заклади освіти мають впроваджувати політику, що не містить ознак дискримінації за інвалідністю, застосовувати необхідні адаптації та розумні пристосування під час вступу, навчання, практики з урахуванням специфіки медичної галузі.

Ключові слова: медична освіта, здобувачі освіти з особливими освітніми потребами, доступність медичної освіти, нормативно-правові основи доступності медичної освіти, безбар'єрність в освіті, інклюзивний підхід.

Abstract. At the present stage, it is especially important for national education to adhere to the principle of equal access to educational services for all education seekers, regardless of their individual characteristics (needs and opportunities). Relevant aspects in the context of the problem are ensuring barrier-free medical education, which has its own specifics, high requirements for specialists and, accordingly, certain restrictions and contraindications. *The purpose of the article* is to present the results

of a study of the regulatory framework for the accessibility of medical education for people with special educational needs. *The main methods are:* theoretical analysis of publications presented in scientific publications included in the scientometric databases PubMed, Scopus, Web of Science, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals; analysis of regulatory documents in the field of education; expert survey of specialists from the legal departments of the Transcarpathian, Lviv, Odessa, Ternopil, Khmelnytskyi regions of Ukraine to clarify the possibilities of obtaining medical education by persons with special educational needs, determination of the relevant regulatory framework; generalization and systematization of data; generalization of experience in the Youth Council under the Ministry of Health of Ukraine. *A conclusion was made* about the relevance of the problem of involving persons with special educational needs, in particular with disabilities, in studying in medical specialties. It is especially timely to solve the problem of training medical workers from among persons with acquired disabilities, in particular after injuries and traumas. In Ukraine, a regulatory and legal framework has been created to ensure the right of persons with special educational needs (with disabilities) to equal access to higher education, in particular, the legislation does not provide for restrictions on studying in higher medical educational institutions. Medical educational institutions should implement a policy that does not contain signs of discrimination on the basis of disability, apply necessary adaptations and reasonable accommodations during admission, training, and practice, taking into account the specifics of the medical field.

Key words: medical education, students with special educational needs, accessibility of medical education, regulatory and legal framework for accessibility of medical education, barrier-free education, inclusive approach.

Актуальність проблеми. В Україні держава гарантує рівний доступ до вищої освіти особам з особливими освітніми потребами (ООП), що зокрема передбачає створення додаткових (спеціальних) умов відповідно до індивідуальних потреб та можливостей. Актуальною і водночас такою, що має істотну специфіку, є вища медична освіта. Нормативно-правову основу забезпечення доступності медичної освіти для осіб з ООП становлять міжнародні документи у галузі освіти, вищої освіти, соціального захисту, забезпечення прав осіб з ООП (з інвалідністю); нормативно-правові основи вищої освіти в Україні; нормативні основи підготовки майбутніх медичних працівників.

Так, нормативно-правову основу формують положення міжнародних документів: з вищої освіти (Конвенція ООН з подолання дискримінації в освіті (1960), Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) (Стандарт 1.6) (2015) та ін.); соціального змісту (Загальна декларація прав людини (1948), Конвенція ООН про захист прав людини і основоположних свобод (ратифіковано Україною 1997 р.), Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (ратифіковано Україною 2009 р.), Міжнародна класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ) (2001) тощо). У Комюніке, ухваленому Конференцією міністрів вищої освіти Європейського простору вищої освіти (2020), визначено бачення та завдання розвитку вищої освіти на період до 2030 року як інклюзивного, інноваційного та взаємопов'язаного простору на підтримку стійкої, згуртованої та мирної Європи.

Зміст державної освітньої політики у такому контексті знайшов відображення в основних положеннях Законів України: «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про фахову передвищу освіту» (2019), «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (1991), «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993) та ін. Істотними у межах створення інклюзивного середовища закладів вищої освіти є положення таких документів, як «Цілі сталого розвитку для України як орієнтири розроблення програмних документів та моніторингу» (2019), «Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» (2021), «Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти» (2019), «Порядок здійснення єдиного державного кваліфікаційного іспиту для здобувачів ступеня вищої освіти магістр за спеціальностями галузі знань 22 Охорона здоров'я» (2018), «Положення про організацію освітнього процесу у закладах охорони здоров'я за участю науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти у сфері охорони здоров'я» (2020), «Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2024), «Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності» (2015) та ін.

Основні організаційні засади інклюзивного навчання у закладах вищої освіти незалежно від форми власності та підпорядкування визначено «Порядком організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти» (2019), який встановлює зобов'язання засновника закладу (або уповноваженої ним особи) щодо забезпечення створення у закладі інклюзивного освітнього середовища для здобувачів освіти з ООП.

На сучасному етапі для національної освіти особливо значущим є дотримання принципу рівного доступу до освітніх послуг для всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей (потреб та можливостей). Про такий аспект діяльності закладів вищої освіти зазначено у нормативних документах, статистичних відомостях та аналітичних матеріалах МОН України, наголошується у наукових працях співробітників Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, виступах педагогічних працівників тощо. Зокрема, у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (2022) серед інших пріоритетів розвитку вищої освіти зазначено: «збереження інтелектуального людського потенціалу в регіонах; доступність і рівність, неупередженість; орієнтація на всебічний розвиток особистості протягом життя; інклюзивність; зовнішня відкритість на паритетних засадах; адаптивність» тощо.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Вища освіта України – важлива освітня ланка, визначена Законами України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2016) та ін.

У контексті проблеми вагомими є теоретичні положення психолого-педагогічної науки, концептуальні засади розвитку інклюзії (Данілавичюте, 2020; Засенко, & Прохоренко, 2020; Колупаєва, & Таранченко, 2023; та ін.). Теоретичні та методичні аспекти доступу до вищої медичної освіти представлено у зарубіжних наукових працях, зокрема інклюзивні підходи до оцінки медичних освітніх програм та методів викладання (Muschialli, Coduri-Fulford, Garbett, & Connolly, 2025); бар'єри у навчанні студентів субетнічних груп у медичних закладах освіти (Kim, Shin, & Kirpalani, 2025); особливості організації освітнього середовища у медичних закладах вищої освіти для студентів з ООП та інвалідністю (Moulton,

2017; Mogensen, & Hu, 2019; Joshi, & Ray, 2020; Meeks, Conrad, Nouri, Moreland, Hu, & Dill, 2022; та ін.).

Автори наукових публікацій наголошують на необхідності проведення просвітницьких заходів для запобігання стигматизації в медичній освіті, зокрема дослідження щодо подолання стереотипів під час вступу до медичної школи (Ahmed, Joy, & Sukhera, 2025); розроблення курсу з основ інклюзії для майбутніх медиків (Milleville, Prokup, Banks, Granovetter, Michael, Hyre, Muenzer, Villagomez, Houtrow, & Hurwitz, 2025); забезпечення доступності для здобувачів освіти за спеціальністю фармація (Soucie, Arnoldi, Banker, Carace, Dayer, O'Brocta, & Dy-Boarman, 2025); подолання потенційної дискримінації у медичних школах США (Kessler, Schroth, & Rydberg, 2025); дотримання принципів справедливості, інтеграції та різноманіття у медицині (Guerra, De Maio, & Streed, 2025).

На вирішення соціально-педагогічних завдань щодо забезпечення рівного доступу до освітніх послуг для всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх індивідуальних потреб та можливостей, а також подолання бар'єрів на шляху до здобуття медичного фаху спрямовано міжнародні проєкти і програми. Прикладом є міжнародна програма «Widening access (WA)» (Розширення доступу), яка пропонує рішення, як надати можливість, підтримати потенціал та створити систему, що дасть змогу студентам з різних верств суспільства вступити та бути успішними у медичній освіті.

Отже, результати аналізу українських та зарубіжних досліджень підтверджують, що проблема доступності медичної освіти для осіб з ОПП актуальна. В Україні існує нормативно-правова база щодо реалізації права осіб з особливими освітніми потребами на здобуття якісної вищої освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей. Важливим у такому контексті є подальше удосконалення нормативних основ, врахування специфіки здобуття саме медичної освіти.

Метою статті є представити результати дослідження нормативних основ доступності медичної освіти для осіб з особливими освітніми потребами (ООП).

Дослідження є якісним. Основними **методами** визначено: теоретичний аналіз публікацій, представлених у наукових виданнях, включених до наукометричних баз даних PubMed, Scopus, Web of Science, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals; аналіз нормативно-правових документів у сфері освіти; експертне опитування фахівців юридичних департаментів України: «Захарівське бюро правничої допомоги», «Роздільнянське бюро правничої допомоги» (Одеська обл.); «Стрийське бюро правничої допомоги», «Городоцьке бюро правничої допомоги» (Львівська обл.); «Старокостянтинівське бюро правничої допомоги» (Хмельницька обл.); «Підволочиське бюро правничої допомоги» (Тернопільська обл.); «Виноградівське бюро правничої допомоги» (Закарпатська обл.) для з'ясування можливостей здобуття медичної освіти особами з особливими освітніми потребами, визначення відповідних нормативних основ; узагальнення і систематизація даних; узагальнення досвіду роботи автора у складі Молодіжної ради при МОЗ України (Наказ МОЗ України від 24.09.2024 р. № 1642).

Результати дослідження. За результатами аналізу нормативної бази, можемо стверджувати, що в Україні проблема забезпечення рівного доступу до вищої освіти для осіб з ООП є складовою державних завдань з упровадження освітньої безбар'єрності. Законодавство про вищу освіту ґрунтується на Конституції України, Конвенціях ООН та міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, і складається з профільних Законів України, указів і розпоряджень Президента України, постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, наказів МОН України, а також інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері.

Актуальними аспектами у контексті проблеми є забезпечення безбар'єрності в медичній освіті, яка має власну специфіку, високі вимоги до фахівців та відповідно певні обмеження та протипоказання. Також у медичній освіті є усталені упередження та стереотипи щодо залучення осіб з ООП, зокрема з інвалідністю.

У межах дослідження з метою визначення нормативних основ здобуття медичної освіти особами з ООП проведено експертне опитування фахівців-юристів. Визначено, що експертами (респондентами) в межах дослідження

виступають працівники юридичних департаментів України (Одеська обл., Львівська обл., Хмельницька обл., Тернопільська обл., Закарпатська обл.). Всього в опитуванні взяло участь 7 національних експертів. Опитування передбачало відкриті запитання.

Наступним етапом відповідно до методики дослідження стало узагальнення результатів опитування (анкетування) національних експертів. Узагальнено результати дослідження представлено у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1.

Нормативно-правові основи реалізації права осіб з ООП на здобуття вищої медичної освіти

<p>Конституція України (1996) https://lnk.ua/dNYKzqDeM</p>	<p>Право на вищу освіту гарантується незалежно від віку, громадянства, місця проживання, статі, кольору шкіри, соціального і майнового стану, національності, мови, походження, стану здоров'я, ставлення до релігії, наявності судимості, а також від інших обставин.</p> <p><i>Коментар експертів:</i> ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття вищої освіти, крім випадків, встановлених Конституцією та законами України.</p>
<p>Конвенції Організації об'єднаних націй (ООН)</p>	
<p>Конвенція «Про права осіб з інвалідністю» (2006) (ратифіковано 2009) https://lnk.ua/Men0az9Ng</p>	<p>«Держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю на освіту. Для цілей реалізації цього права без дискримінації й на підставі рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях і навчання протягом усього життя» (ст. 24 Конвенції ООН «Про права осіб з інвалідністю»).</p>
<p>Закони України</p>	
<p>«Про освіту» (2017) https://lnk.ua/y4zjwgP4j</p>	<p>«Держава забезпечує безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійної (професійно-</p>

	<p>технічної), фахової передвищої та вищої освіти відповідно до стандартів освіти. Для здобувачів вищої освіти – у закладах освіти за рахунок фінансування з державного та/або місцевого бюджетів у порядку, встановленому законодавством» (ст. 4 Закону України «Про освіту»).</p>
<p>«Про вищу освіту» (2014) https://lnk.ua/B4ORDbmNG</p>	<p>«Формування і реалізація державної політики у сфері вищої освіти забезпечуються шляхом:</p> <ul style="list-style-type: none"> – створення та забезпечення рівних умов доступу до вищої освіти, у тому числі забезпечення осіб з особливими освітніми потребами спеціальним навчально-реабілітаційним супроводом та створення для них вільного доступу до інфраструктури вищого навчального закладу з урахуванням обмежень життєдіяльності, зумовлених станом здоров'я; – належної державної підтримки підготовки фахівців з числа осіб з особливими освітніми потребами на основі створення для них вільного доступу до освітнього процесу та забезпечення спеціального навчально-реабілітаційного супроводу (ст. 3 Закону України «Про вищу освіту»). <p>«Для реалізації права на вищу освіту особами з особливими освітніми потребами заклади вищої освіти створюють їм необхідні умови для здобуття якісної вищої освіти» (ст. 4 Закону України «Про вищу освіту»).</p> <p>«Прийом на навчання до закладів вищої освіти здійснюється на конкурсній основі відповідно до Умов прийому на навчання для здобуття вищої освіти, затверджених центральним органом виконавчої влади у</p>

	<p>сфері освіти і науки. Умови конкурсу повинні забезпечувати дотримання прав особи у сфері освіти» (ст. 44 Закону України «Про вищу освіту»).</p> <p><i>Коментар експертів:</i> не передбачено обмежень прав осіб з ООП щодо навчання у вищих медичних закладах освіти.</p>
<p>«Про фахову передвищу освіту» (2019) https://lnk.ua/x4LXzP04n</p>	<p>Відсутні норми, які забороняють особам з ООП (з інвалідністю) здобувати вищу освіту в Україні. Передбачено забезпечення доступності освіти для осіб з ООП (з інвалідністю).</p>
<p>«Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (1991) https://lnk.ua/ANDZgplex</p>	<p>«Навчальні заклади надають освітні послуги особам з інвалідністю нарівні з іншими громадянами, у тому числі шляхом створення належного кадрового, матеріально-технічного забезпечення та забезпечення розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби особи з інвалідністю» (ст. 21 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»).</p> <p>«Прийом на навчання до закладів вищої та фахової передвищої освіти осіб з інвалідністю проводиться на конкурсній основі відповідно до Умов прийому на навчання до закладів вищої та фахової передвищої освіти, затверджених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти і науки. Також створені спеціальні умови для здобуття вищої освіти за державним замовленням і критерії, які впливають на отримання державних кредитів» (ст. 22 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»).</p>

	<p><i>Держава гарантує доступність і безоплатність освіти для осіб з інвалідністю у державних та комунальних навчальних закладах відповідно до їх здібностей, можливостей, бажань та інтересів, а також з урахуванням медичних показань і протипоказань для подальшої трудової діяльності.</i></p> <p><i>Коментар експертів:</i> не передбачено обмежень прав осіб з ООП щодо навчання у вищих медичних закладах освіти.</p>
<p>Накази МОН України</p>	
<p>«Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2025 році» (Наказ МОН України від 10.02.2025 р. № 168, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 26.02.2025 р. № 15/41360) https://lnk.ua/mNBrY1KNG</p>	<p>Перелік осіб, що мають спеціальні умови для вступу, визначається відповідними Порядками вступу до закладів фахової передвищої та вищої освіти.</p> <p>У разі складання вступних іспитів (вступних випробувань) з позитивним результатом до закладів вищої освіти зараховуються поза конкурсом особи з інвалідністю першої і другої груп, яким не протипоказане навчання за обраною спеціальністю. Право на зарахування за квотами реалізується відповідно до Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти у 2025 році.</p> <p><i>Коментар експертів:</i> не передбачено обмежень прав осіб з ООП щодо навчання у вищих медичних закладах освіти.</p> <p>Правила прийому в 2025 р. розробляються відповідно до законодавства України, затверджуються колегіальним органом управління закладу вищої освіти, розміщуються на офіційному вебсайті закладу вищої освіти. Заклади вищої освіти зобов'язані оприлюднити власні правила прийому на навчання (у 2025 р. до 30</p>

	<p>березня). Затверджені правила прийому розміщуються на офіційних вебсайтах закладів вищої освіти та вносяться до ЄДЕБО.</p> <p>Правила прийому повинні містити в тому числі: порядок проходження медичного огляду вступників до закладів вищої освіти, що проводять підготовку фахівців для галузей, які потребують обов'язкового професійного медичного відбору; <i>перелік можливостей для навчання осіб з особливими освітніми потребами</i> (пункт 1 розділу XV Порядку № 168 від 10.02.2025).</p> <p>Вступники з ООП мають певні пільги під час вступу. Вони можуть проходити співбесіду з предметів НМТ безпосередньо у закладі вищої освіти та претендувати як на бюджетні, так і на контрактні місця.</p> <p>Щодо наявності обмежень, особі з ООП (з інвалідністю) необхідно ознайомитися з Правилами прийому закладу освіти, який вона обрала. Крім того, попередньо можна звернутися із письмовим запитом до такого закладу вищої освіти або до МОН України для отримання роз'яснень.</p>
<p>Накази МОЗ України</p>	
<p>«Порядок проведення медичних оглядів працівників певних категорій» (Наказ МОЗ України від 21.05.2007 р. № 246, зареєстрований в Міністерстві юстиції</p>	<p>МОЗ України встановлює перелік медичних протипоказань до роботи за медичними спеціальностями (Наказ МОЗ № 246).</p> <p><i>Коментар експертів:</i> якщо особа має порушення слуху, можливість вступу залежить від рівня втрати слуху та вимог до слухового сприйняття в медичній практиці. Наприклад, у стоматології може бути більше можливостей для навчання, ніж у терапевтичній</p>

<p>України 23.07.2007 р. № 846/14113) https://lnk.ua/xNKQZPKe8</p>	<p>медицині. Якщо особа користується кріслом колісним: може виникнути проблема з практичними заняттями, особливо у відділеннях, де потрібна висока мобільність (наприклад, хірургія). Проте законодавчо таких обмежень немає і заклади вищої освіти повинні забезпечити умови для навчання. Якщо заклад відмовляє у вступі на основі інвалідності без законних підстав, можна звертатися до Омбудсмена з прав людини або суду.</p>
---	--

Варто зазначити, що відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (2024), до галузі знань «Охорона здоров'я та соціальне забезпечення» входять спеціальності: медицина, педіатрія, стоматологія, медична психологія, медсестринство, фармація та ін.

За результатами аналізу відповідей експертів можливо констатувати, що в Україні особи з ООП мають право навчатися у закладах освіти медичного спрямування. Це питання врегульовано міжнародним та національним законодавством.

Протягом останніх років прийнято ряд нормативно-правових актів, спрямованих на удосконалення законодавства у сфері захисту прав осіб з ООП на рівний доступ до освіти. У контексті проблеми насамперед треба відзначити, що у 2025 р. МОЗ України розробило проєкт наказу «Про затвердження змін до Порядку, умов та строків розроблення і проведення єдиного державного кваліфікаційного іспиту та критеріїв оцінювання результатів». Основними цілями державного регулювання відповідно до документа є: визначення переліку особливих (спеціальних) умов, що створюються для осіб з ООП в аудиторії для складання ними тестових компонентів кваліфікаційного іспиту; встановлення єдиної, затвердженої форми первинної облікової документації, яку заклади освіти мають надати до ДНП «Центр тестування» для створення особливих (спеціальних) умов

під час проведення кваліфікаційного іспиту здобувачами з ООП; підвищення соціальної адаптації осіб з ООП у процесі отримання ними фахової передвищої освіти та вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів за спеціальностями галузі знань «Охорона здоров'я».

За умови реалізації оновлених умов проведення єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ) заклади вищої та фахової передвищої освіти, що здійснюють підготовку здобувачів у галузі знань «Охорона здоров'я», матимуть єдиний перелік особливих (спеціальних) умов, які враховують індивідуальні можливості та потреби осіб з ООП, а здобувачі освіти цієї категорії складатимуть ЄДКІ за єдиними умовами, що дасть змогу «уникнути дискримінації, забезпечити об'єктивність, справедливість та рівність умов тестування».

Наприклад, для здобувачів медичної освіти з порушеннями слуху передбачено: присутність перекладача жестової мови в аудиторії, де відбувається складання ЄДКІ, надання додаткового часу (30 хвилин) для складання ЄДКІ; надання можливості складання ЄДКІ в окремій аудиторії; надання перед початком проведення ЄДКІ в аудиторії тексту інструктажу про регламент проведення тестування; надання можливості використання слухового апарата, кохлеарного імпланта.

Для осіб з порушеннями зору гарантовано: дублювання у паперовому вигляді тексту, написання якого передбачено на дошці; надання можливості використання оптичного збільшувача (лупи) або електронного збільшувача (натомість електронні збільшувачі не мають бути складовими засобів зв'язку, пристроїв обробки, збереження та передавання інформації або комутуватися з такими засобами чи пристроями); надання можливості використання настільного пристрою для додаткового освітлення робочого місця (пристрої мають працювати автономно, без під'єднання до електромережі, а також не мають бути складовими засобів зв'язку, пристроїв обробки, збереження та передавання інформації); текст завдань екзаменаційного збірника та бланків відповідей має бути надрукований фарбою чорного кольору на білому папері з матовою поверхнею зі збільшенням кеглю шрифту (не менше 16), довжини рядка (від 43 до 153 мм), нормальне пряме

накреслення вічка; надання можливості складання ЄДКІ в окремій аудиторії; надання можливості начитування тестових завдань екзаменаційного збірника проктором та відмічання ним відповідей на тестові завдання у бланку відповідей; надання окремої аудиторії для складання ЄДКІ; надання додаткового часу (30 хвилин) для складання ЄДКІ. Проктор є представником ДНП «Центр тестування», який адмініструє проведення ЄДКІ у конкретній аудиторії закладу освіти відповідно до чинних вимог та порядку проведення іспиту.

За результатами аналізу нормативних документів маємо зазначити, що в Україні існує нормативно-правова база забезпечення прав осіб з ООП (з інвалідністю) на рівний доступ до вищої освіти, зокрема у законодавстві не передбачено обмежень для осіб з ООП щодо навчання у вищих медичних закладах освіти.

Зокрема, Закон України «Про вищу освіту» (2014) визначає, що «заклади вищої освіти зобов'язані створювати необхідні умови для здобуття вищої освіти особами з особливими освітніми потребами»; «особи, які навчаються у закладах вищої освіти, мають право на: безоплатне забезпечення інформацією для навчання у доступних форматах з використанням технологій, що враховують обмеження життєдіяльності, зумовлені станом здоров'я (для осіб з особливими освітніми потребами); спеціальний навчально-реабілітаційний супровід та вільний доступ до інфраструктури закладу вищої освіти відповідно до медико-соціальних показань за наявності обмежень життєдіяльності, зумовлених станом здоров'я» тощо.

Водночас правила прийому на певні спеціальності передбачають проходження медичного огляду для вступників з урахуванням специфіки обраної спеціальності, також для окремих спеціальностей можуть бути передбачені певні обмеження і відповідні медичні показники. Отже, може бути ситуація, коли випускники медичних спеціальностей зіткнуться з труднощами під час пошуку місця роботи у сфері охорони здоров'я.

Оптимальним є варіант, за якого медичні заклади вищої освіти залучають до навчання студентів з особливими освітніми потребами, забезпечують доступність,

сприяють подальшому підвищенню кваліфікації та працевлаштуванню за обраною спеціальністю.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами узагальнення результатів дослідження визначено, що проблема залучення осіб з ООП, зокрема з інвалідністю, до навчання за медичними спеціальностями, актуальна. Особливо на часі розв'язання проблеми підготовки медичних працівників з числа осіб з набутою інвалідністю, зокрема після поранень та травм. Медичні заклади освіти мають впроваджувати політику, що не містить ознак дискримінації за інвалідністю, застосовувати необхідні адаптації та розумні пристосування під час вступу, навчання, практики з урахуванням специфіки медичної галузі. Медичні протипоказання, критерії прийому до медичних закладів вищої освіти має бути переглянуто, стати більш гнучкими та інклюзивними.

Автор не претендує на повне висвітлення проблеми. Визначений перелік нормативних документів є не повним, але ми намагалися вказати найбільш важливі положення, з нашої точки зору. Водночас визначення нормативно-правових основ реалізації права осіб з ООП на рівний доступ до вищої медичної освіти сприятиме удосконаленню нормативних документів, організаційних та методичних аспектів медичної освіти із врахуванням принципів безбар'єрності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данілавичюте, Е. А. (2020). Концептуальна модель використання МКФ-ДП в інклюзивному навчальному процесі. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 4(89), 53–64. <https://doi.org/10.33189/ectu.v4i89.9>
2. Засенко, В., & Прохоренко, Л. (2020). До проблеми реформування галузі освіти дітей з особливими потребами. *Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови*, 16, 143–160.
3. Колупасва, А.А., & Таранченко, О.М. (2023). Інклюзивна освіта: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2023. 232 с. <https://ispukr.org.ua/?p=11563>
4. 1. Muschialli, L., Coduri-Fulford, S., Garbett, Z., & Connolly, D. J. (2025). Twelve tips for LGBT+-inclusive undergraduate and postgraduate medical education. *Medical teacher*, 47(1), 43–49. <https://doi.org/10.1080/0142159X.2024.2344617>

5. Kim, S. Y., Shin, Y., & Kirpalani, A. (2025). Patterns of Ostracism Experienced by Canadian Medical Trainees of Asian Sub-ethnicities. *Teaching and learning in medicine*, 37(2), 160–168. <https://doi.org/10.1080/10401334.2023.2297066>
6. Moulton, D. (2017). Physicians with disabilities often undervalued. *CMAJ*, 189(18), E678-E679. <https://doi.org/10.1503/cmaj.1095402>
7. Mogensen, L., & Hu, W. (2019). «A doctor who really knows ...»: a survey of community perspectives on medical students and practitioners with disability. *BMC Med Educ*, 19. 288. <https://doi.org/10.1186/s12909-019-1715-7>
8. Joshi, A., & Ray, S.L. (2020). Facilitators and barriers to education for chiropractic students with visual impairment. *J Chiropr Educ*, 4 (2), 116–124. <https://doi.org/10.7899/JCE-18-14>
9. Meeks, L., Conrad, S., Nouri, Z., Moreland, C., Hu, X., & Dill, M. (2022). Patient And Coworker Mistreatment Of Physicians With Disabilities. *Health Affairs*, 41(10): Disability & Health. <https://doi.org/10.1377/hlthaff.2022.00502>
10. Ahmed, K., Joy, T., & Sukhera, J. (2025). Seeing Ourselves in Others: Understanding and Addressing Biases in Medical School Admissions Processes. *Perspectives on Medical Education*, 14(1), 20–30. <https://doi.org/10.5334/pme.1643>
11. Milleville, K., Prokup, J. A., Banks, J. L., Granovetter, M. C., Hyre, N., Muenzer, M., Villagomez, A. C., Houtrow, A., & Hurwitz, M. (2025). Inclusion in Medical Education: Integrating the Disability Perspective. *American journal of physical medicine & rehabilitation*, 10.1097/PHM.0000000000002727. Advance online publication. <https://doi.org/10.1097/PHM.0000000000002727>
12. Soucie, J., Arnoldi, J., Banker, K. E., Carace, N., Dayer, L., O'Brocta, R., & Dy-Boarman, E. (2025). Preceptor perspectives on disability-related accommodations in pharmacy experiential education. *Currents in pharmacy teaching & learning*, 17(2), 102234. <https://doi.org/10.1016/j.cptl.2024.102234>
13. Kessler, A., Schroth, S. L., & Rydberg, L. (2025). Disability's absence from admissions nondiscrimination and recruitment initiatives in Top-Tier US allopathic medical schools. *Disability and Health Journal*, 18(1), Article 101679. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2024.101679>
14. Guerra, P., De Maio, F., & Streed, C. G., Jr (2025). Facing Political Attacks on Medical Education - The Future of Diversity, Equity, and Inclusion in Medicine. *The New England journal of medicine*, 392(10), 941–944. <https://doi.org/10.1056/NEJMp2500489>
15. Про затвердження змін до Порядку, умов та строків розроблення і проведення єдиного державного кваліфікаційного іспиту та критеріїв оцінювання результатів: проект Наказу Міністерства охорони здоров'я України, 2025. URL: <https://moz.gov.ua/uk/povidomlennya-pro-oprilyudnennya-ministerstvom-ohoroni-zdorov-ya-ukrayini-na-gromadske-obgovorennya->

[proponuyetsya-proyektu-nakazu-pro-zatverdzhennya-zmin-do-poryadku-umov-ta-stroktiv-rozroblennya-i-provedennya-yedinogo-derzhavnogo](#) (дата звернення: 23.07.2025).

REFERENCES

1. Danilavichutie, E. A. (2020). Kontseptualna model vykorystannia MKF-DP v inkliuzyvnomu navchalnomu protsesi [Conceptual model of using ICF-DP in the inclusive educational process]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*, 4(89), 53–64. <https://doi.org/10.33189/ectu.v4i89.9> [in Ukrainian].
2. Zasenka, V., & Prokhorenko, L. (2020). Do problemy reformuvannia haluzi osvity ditei z osoblyvymy potrebamy [On the problem of reforming the education sector for children with special needs]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy : shliakhy rozbudovy*, 16, 143–160. [in Ukrainian].
3. Kolupaieva, A.A., & Taranchenko, O.M. (2023). Inkliuzyvna osvita: pokrokovy dlia pedahohiv: navchalno-metodychnyi posibnyk (Seriia «Inkliuzyvna osvita») [Inclusive education: step by step for teachers: teaching and methodological manual (Inclusive Education Series)]. Kyiv: Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykholohii imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy, 2023. 232 s. <https://ispukr.org.ua/?p=11563> [in Ukrainian].
4. Muschialli, L., Coduri-Fulford, S., Garbett, Z., & Connolly, D. J. (2025). Twelve tips for LGBT+-inclusive undergraduate and postgraduate medical education. *Medical teacher*, 47(1), 43–49. <https://doi.org/10.1080/0142159X.2024.2344617> [in English].
5. Kim, S. Y., Shin, Y., & Kirpalani, A. (2025). Patterns of Ostracism Experienced by Canadian Medical Trainees of Asian Sub-ethnicities. *Teaching and learning in medicine*, 37(2), 160–168. <https://doi.org/10.1080/10401334.2023.2297066> [in English].
6. Moulton, D. (2017). Physicians with disabilities often undervalued. *CMAJ*, 189(18), E678–E679. <https://doi.org/10.1503/cmaj.1095402> [in English].
7. Mogensen, L., & Hu, W. (2019). «A doctor who really knows ...»: a survey of community perspectives on medical students and practitioners with disability. *BMC Med Educ*, 19, 288. <https://doi.org/10.1186/s12909-019-1715-7> [in English].
8. Joshi, A., & Ray, S.L. (2020). Facilitators and barriers to education for chiropractic students with visual impairment. *J Chiropr Educ*, 4 (2), 116–124. <https://doi.org/10.7899/JCE-18-14> [in English].
9. Meeks, L., Conrad, S., Nouri, Z., Moreland, C., Hu, X., & Dill, M. (2022). Patient And Coworker Mistreatment Of Physicians With Disabilities. *Health Affairs*, 41(10): Disability & Health. <https://doi.org/10.1377/hlthaff.2022.00502> [in English].
10. Ahmed, K., Joy, T., & Sukhera, J. (2025). Seeing Ourselves in Others: Understanding and Addressing Biases in Medical School Admissions Processes. *Perspectives on Medical Education*, 14(1), 20–30. <https://doi.org/10.5334/pme.1643> [in English].

11. Milleville, K., Prokup, J. A., Banks, J. L., Granovetter, M. C., Hyre, N., Muenzer, M., Villagomez, A. C., Houtrow, A., & Hurwitz, M. (2025). Inclusion in Medical Education: Integrating the Disability Perspective. *American journal of physical medicine & rehabilitation*, 10.1097/PHM.0000000000002727. Advance online publication. <https://doi.org/10.1097/PHM.0000000000002727> [in English].
12. Soucie, J., Arnoldi, J., Banker, K. E., Carace, N., Dayer, L., O'Brocta, R., & Dy-Boarman, E. (2025). Preceptor perspectives on disability-related accommodations in pharmacy experiential education. *Currents in pharmacy teaching & learning*, 17(2), 102234. <https://doi.org/10.1016/j.cptl.2024.102234> [in English].
13. Kessler, A., Schroth, S. L., & Rydberg, L. (2025). Disability's absence from admissions nondiscrimination and recruitment initiatives in Top-Tier US allopathic medical schools. *Disability and Health Journal*, 18(1), Article 101679. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2024.101679> [in English].
14. Guerra, P., De Maio, F., & Streed, C. G., Jr (2025). Facing Political Attacks on Medical Education - The Future of Diversity, Equity, and Inclusion in Medicine. *The New England journal of medicine*, 392(10), 941–944. <https://doi.org/10.1056/NEJMp2500489> [in English].
15. Pro zatverdzhennia zmin do Poriadku, umov ta strokiv rozroblennia i provedennia yedynoho derzhavnoho kvalifikatsiinoho ispytu ta kryteriiv otsiniuvannia rezultativ [On approval of amendments to the Procedure, conditions and terms of development and conduct of the unified state qualification examination and criteria for evaluating results]: proiekt Nakazu Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy, 2025. <https://moz.gov.ua/uk/povidomlennya-pro-oprilyudnennya-ministerstvom-ohoroni-zdorov-ya-ukrayini-na-gromadske-obgovorennia-proponuyetsya-proyektu-nakazu-pro-zatverdzhennia-zmin-do-poryadku-umov-ta-strokiv-rozroblennia-i-provedennia-yedinogo-derzhavnogo> [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 27.08.2025 р.

УДК 376:37.02-056.36

Ірина Орленко,

доктор філософії (PhD), доцент кафедри спеціальної

та інклюзивної освіти

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»,